

ДОКУМЕНТ № 1

Вирішальний Указ Петра І на статті Івана Скоропадського¹ написаний Державним канцлером графом Головкіним² (17 липня 1709 року)

На 1-ше

Права та вольності і військові порядки, у статтях подані від тих, що були раніше, великих государів, царів усеросійських, від їхньої царської величності, колишнім гетьманам, а особливо ті, на яких гетьман Богдан Хмельницький із малоросійським народом приступив під великодержавну руку блаженної пам'яті великого государя царя Олексія Михайловича, самодержця всеросійського, великий государ, його царська величність, у своїй грамоті, за підписом своєї високої монаршої руки, уже зволив генерально підтвердити при постановленні його, пана гетьмана, у Глухові на гетьманський уряд³, їх і тепер непорушно утримувати за своєю монаршою милістю обіцяє, а статті йому, гетьману, докладніші на утвердження того, відповідно колишнього, будуть дані потім, як тільки час допустить.

На 2-ге

Щоб наказним над малоросійським військом не бути під командою генералів великоросійських військ, тому збутися неможливо, бо спочатку вони завжди були безсуперечно під командою полкових воєвод великоросійських військ та генералів, а згаданим генералам міцно буде вказано від його царської величності, щоб козаків, окрім військового діла, ні на які свої приватні послуги ніяк не вживали, а воїнські діла управляли з поради та згоди із наказами, а коли генерали те чинитимуть супротивно указу його царської величності, то йому, пану гетьману, про те доносити його царській величності, за що ті переступники указів його царської величності приймуть жорстокий гнів.

На 3-тє

Немала частина артилерії, узятої в Батурині, віддана на прохання гетьмана пану гетьману, а решту гармат мають у пам'ять зміни батуринської, як такі, що вживані супроти військ його царської величності, відвезені до московського цейгауза, за звичаями цього світу, що все признається за здобич, що було в неприятельських руках хоч би 24 години...

На 5-те

Воєводам, які за давнім звичаєм перебувають в Україні, указом його царської пресвітлої величності підтверджено буде, щоб до людей малоросійського народу без указу ніяк інтересу не виявляли, і прав їхніх та

---

¹Скоропадський Іван (1646 - 1722) — Гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави в Лівобережній Україні (1708-1722 рр.). Генеральний бунчужний (1698-1699), генеральний осавул (1701-1706), стародубський полковник (1706-1708). Після переходу Мазепи на бік шведів, призначений головою Гетьманщини з волі московського царя Петра І. Безуспішно намагався протистояти московським планам ліквідації козацької автономії.

²Головкін Гаврило Іванович (1660 — 1739) — перший російський канцлер.

³І. Скоропадський був поставлений гетьманом 6 листопада 1708 року; тоді ж видано царську грамоту, але статей не постановлено. Статті І. Скоропадського мають назву Решетилівських (вони вміщені в томі IV нашого видання); тут подається безпосередня реакція на них царя, що свідчить про посилення гніту над Україною; постановлені ж будуть з видачею поствердної грамоти тільки в 1710 році.

вольностей не порушували, і в суди та розправи їхні не втручалися, а до кого із малоросійського народу буде якесь важливе діло, щодо того зі згоди тих міст полковників та старшини чинити розшук і справедливість за їхніми правами, окрім державних справ, як зміна чи інше. Із міст же, в які через неприятельський наступ уведені російські гарнізони, уже вони виведені, окрім Полтави, із якої гарнізона виводити неможливо, бо більша частина міст того полку була у бунті спільно із запорожцями, через це небезпечно його, як крайній городок, залишати без гарнізону, щоб ті ж таки бунтівники запорожці із своїми однодумцями не вчинили знову якогось збурення...

На 7-ме

Щоб постоїв у козацьких дворах без крайньої потреби не було, про те потверджено буде указом великого государя. А що при тій статті до лиця великого государя висловлено, що вони служать за одну козацьку вольність, яка тим порушується, то того так писати не належало б, бо весь малоросійський народ достатньо мав милості царської величності і тепер має в утриманні всі привілеї, вольності та свободи їхні більше всіх інших народів, а над те все, яка оборона тепер через персональний провід і мужню зброю його царської величності учинена з побиттям неприятеля й розорителя Малоросійського краю, короля шведського, та змінника Мазепи, і вони від крайньої погибелі, і руїни, й уярмлення звільнені; так і в минулі часи від наступу польського, турського й татарського військами великоросійськими були завжди охоронені, і через те досить має причини весь малоросійський народ вірно служити його царській величності більше, як раніше⁴.

На 8-ме

Через теперішній розор Малоросійського краю, милосердствуючи про нього, його царська величність указав нинішнього літа звільнити військо від військового походу, окрім хіба крайньої потреби і то певного числа для охорони цього краю на вимогу випадку.

На 9-те

Цей дозвіл⁵ малоросійському народу дається за милістю царської величності, і про те певне визначення буде невдовзі учинене, як тому чинитися упорядженим чином, а поки те учиниться, тепер того вчинити неможливо, бо небезпечно, щоб бунтівники запорожці під якимось приводом у тих місцях знову не загніздилися і зібрання бунтівні не учинилися.

На 10-те

Щодо того завжди оборона була від його царської величності, щоб вірних підданих його царської величності малоросійського народу ніхто змінниками називати не осмілювався, бо хто тому переступу невинуватий, тому не належить за іншого таку доuku терпіти, і тепер оте указом його царської величності це буде міцно заказано...

На 13-те

Як перед цим було визначено, так і тепер підтвердиться царської величності указом, щоб усі укази царської величності, належні для Малоросійського краю, посилалися тільки до одного гетьмана із Приказу Малої Росії і від міністрів його

---

⁴Маємо тут виправдання за посилення гніту над Україною.

⁵Йдеться про Запорозьку Січ, знищену російським військом.

царської величності, яким ті діла є доручені, а не від когось іншого... [31].

Запитання та завдання

1. За поданим історичним документом розкажіть про політику російського імператора Петра I стосовно українських земель.
2. Якою вона була? Чому?
3. Як ви вважаєте, чому в Указі Петра I говорилося про підтвердження договорів Богдана Хмельницького.

ДОКУМЕНТ № 2

Указ Петра I про утворення Малоросійської колегії (16 травня 1722 р.)

Цього 1722 р., квітня 27 дня всепресвітліший, державніший Петро Великий, імператор і самодержець всеросійський і інше і інше, жалуючи підданих своїх — малоросійський народ, видав указ: при гетьмані пану Скоропадському в Глухові для управління судами і для іншого, що в прохальних пунктах гетьмана Хмельницького і в ухвалах на нього написано, замість однієї воеводської персони для кращої вірності і управління бути колегії, в якій бути бригадирові панові Вельямінову⁶ з шістьма чоловіками штаб-офіцерами, та при цій же колегії бути прокурорам з гвардії капітанам або капітанам-поручикам з щорічною зміною...[37, с.458-459].

Запитання та завдання

1. Уважно прочитайте дане історичне джерело та розкажіть причини появи Малоросійської колегії в Україні.
2. Чи дійсно «жалував малоросійський народ» цим указом російський імператор?

---

⁶ Вельямінов Степан Лукич (1670-1737) - Президент Малоросійської колегії, заснованої в 1722 році Петром I в Глухові при гетьмані з метою подолання самостійного адміністративного і судового устрою Малоросії. Його перебування в Глухові призвело до ряду нескінченних суперечок і скарг на його зловживання, що закінчилися в 1726 р. викликом його в Санкт-Петербург, скасуванням Малоросійської колегії і відновленням гетьманства.